

LIMBA CA FACTOR INTEGRATOR AL STATULUI

Dr.hab.Vasile BAHNARU

LANGUAGE AS AN INTEGRATOR FACTOR OF THE STATE

The idea of the attribution of the statute of official language for two or more languages in a major romanian state bring us to the, social desintegration of the citizens of this country. That's why we make an appeal to the to learn the language of the majority in order to be able to benefice of all the privileges (social, political, cultural, economical etc.) offered by the state. Just in this way the state will survive in this situation the language being the integrator element of the human society.

0. Înainte de a examina tema enunțată în titlul acestui studiu, aş vrea să vă readuc în actualitate un episod din romanul popular *Esopia*, pentru a demonstra polivalența funcțională a limbajului uman. Citez:

Apoi, preste doao-trei zile, chemă Xantos pe ucenicii săi de la școală, să-i ospeteze. Și trimisă pe Esop în târg și-i zisă să cumpere bucate care vor fi mai bune și mai dulci. Iar Esop, mergând la târg, gândea întru sine zicând:

„Oare cum aş face să dezvăț pre stăpânul meu să nu mai vorbească nebunește?”

Și socoti de cumpără tot limbi de porc. Și, ducându-să acasă, făcu multe feliuri de bucate fiarte, fripte, prăjite. Și viind filosofii toți la masa, adusă Esop bucate și le pusă dinainte limbi de porc; și al doilea rând de bucate iară limbi de porci, prăjite. Decii luară filosofii a povesti pentru limbi, că și filosofia cu limba să slujaște. Apoi adusă și a treia oară iar limbi, fripte și încă mai pusă de multe ori tot limbi, făcute în multe feliuri. Iar filosofii zisă:

– Până când vom mânca tot limbi? Că până ce am mâncat la limbi, până ne dor și ale noastre limbi!

Xantos strigă pe Esop și-i zisă cu mânie mare:

– Dar nu mai sunt alte feliuri de bucate, ci tot limbi aduci? Au doară nu Ț-am poruncit eu ție, spurcatule, să cumperi ce bucate sunt mai bune și mai dulci?

Esop zisă:

– Jupâne, până când mă vei ocări și mă vei

rușina fără vină dinaintea acestor filosofi? Și-i zisă Esop: Oare ce iaste mai dulce pre lume decât limba, ori de prieteșug, ori de rugăminte, ori de dragoste, de vândut și de cumpărat și de toate veselile și tocmelele; de întrăbări de sănătate și de spăsenie; căci cu limba pacea să tocmește, cetățile să zidesc și ce să mai zic pentru limbă, căci ea iaste înțelepția vieții noastre.

De aceasta sfătuiră toți filosofii și așa aflară precum zisă Esop.

Iară când fu a doao zi, zisă Xantos filosoful oaspeților să nu le pară cu greu pentru ospățul limbilor. Și le zisă:

– Să nu vă pară dumnelorvoastră că doară cu voia mea au fost aceasta, ci meșteșugurile robului celui viclean.

Și să rugă lor să vie și a doao zi să-i ospăteze, zicând că:

– De nu va schimba bucatele dinaintea dumneavoastră, voișă-mi aleg cu dânsul!

Și chemă pe Esop și-i porunci zicând:

– Să te duci în târg, să-mi cumperi ce va fi mai rău și mai amar, că voiu să-m ospetezi ucenicii miei!

Iar Esop, neavând frică de niminea, mersă în târg și cumpără iară limbi de râmători și le găti foarte bine. Și deacă veniră filosofii, șazură la masă și porunci Xantos lui Esop să aducă bucate pe masă. Iară el adusă într-o tipsie acoperită și o pusă pe masă. Iar un filosof descoperi tipsiia și deacă văzu că sunt iar limbi de porc, începu a râde și zicea:

– Iar limbi de porc!

Iară Esop tăcea, nu zicea nimic, ci tot căra bărbătește și punea pre masă limbi de râmători.

Iar Xantos, de mânie și de ciudă mare, nu mai știia ce face, ci zisă:

– Esope! Dar aceasta ce iaste? Cum Ț-am poruncit eu și tu cum faci? Au doară nu Ț-am poruncit eu ție ce bucate sunt mai rele și mai amare? Iară tu ai făcut ca și ieri!

Iară Esop răspunsă și zisă:

– Jupâne, au doară iaste ceva mai rău și mai amar decât limba? Limba sparge ceteți mari din temelie, limba omoară, limba hulește, limba clevește și pârește, limba jură strâmb și toate răutățile să fac din limbă! ¹

1.0 La o analiză atentă a acestui fragment constatăm că Esop a intuit, grație înțelepciunii sale proverbiale, funcția persuasivă a limbajului uman. Din capul locului Ținem să subliniem că limbajul este procesul prin care se realizează comunicarea verbală și gândirea noțională, adică limbajul nu este altceva decât realizarea, manifestarea limbii în procesul vorbirii sau, în alți termeni, limbajul este limba

în acțiune, iar limba este instrumentul limbajului, alcătuit din fonetică, vocabular și gramatică, cu alte cuvinte este mijlocul de comunicare și furnizorul de semne, de simboluri pentru comunicare și gândire. În același timp, limba este un fenomen social, diferit de la un popor la altul și un fenomen istoric, diferit de la o epocă istorică la alta. Limba, ca instrument social, a apărut și s-a dezvoltat în procesul muncii (chiar dacă admitem originea divină a limbajului), urmând constituirea și dezvoltarea societății umane. Se poate spune că limba a generat apariția conștiinței naționale și sociale. Limbajul este un proces individual, ca orice proces psihic care apare și se dezvoltă în ontogeneză (evoluția fiecărui individ după naștere), potrivit legilor psiho-fiziologice.

1.1. Limba – și, respectiv, limbajul – exercită două funcții importante: funcția comunicativă și funcția cognitivă. Schematic, comunicarea presupune existența unui expeditor (emițător), a unui destinatar (receptor), a unui canal de transmitere, precum și a mesajului ce urmează să fie transmis. Așadar, sunt necesare cel puțin două persoane care să comunice, orice partener la comunicare putând fi, în același timp, atât expeditor cât și destinatar al informației. Prin comunicare, oamenii pot coopera, colabora, realiza acțiuni în comun, își pot uni eforturile în vederea ocrotirii naturii, a vieții, a dezvoltării societății în toate domeniile, pot prelua și transmite experiența din generație în generație.

1.2. Limbajul ca fenomen psihic îndeplinește mai multe funcții. *Funcția de comunicare* cunoscută și sub denumirea de transferare a unei informații de la o persoană la alta. Această funcție este cea mai importantă și constă în nominalizarea lucrurilor, a evenimentelor, realității, pe de o parte, și în efectuarea predicțiilor corespunzătoare. Funcția comunicativa a limbii și limbajului, prin excelență socială, pune pe oameni în relații reciproce, adică este indisolubil legată de *funcția cognitivă*, altfel spus de integrare, conceptualizare și, în genere, de elaborare a limbii. Limbajul este implicat în toate procesele de cunoaștere prin cuvinte, care sunt purtătoare de informații și semnificații, facilitând și mediind operațiile de generalizare și abstractizare, permițând explorarea și investigarea realității, îmbogățirea și clasificarea cunoștințelor (aprecierea, prelucrarea, sistematizarea, ierarhizarea). Însușindu-și limba, comunicând cu ceilalți, omul (în cursul vieții sale) își însușește în același timp experiența acumulată de generațiile trecute și prezente (produse verbale în formă scrisă – lucrări științifice, opere literare etc.), precum și regulile, structura, formele gândirii logice.

2.0. *Funcția expresivă sau emoțional-expresivă*,

afectivă este funcția de manifestare atitudinală complexă a unor idei, imagini, nu numai prin cuvintele înseși, dar și prin ritm, intonație, accent, pauză, mimică, pantomimică, gestică. Această funcție constă în exprimarea spontană sau semideliberată a emoțiilor și impulsurilor.

Funcția persuasivă sau *de convingere*, adică de inducție la o altă persoană a unor idei și stări emoționale este denumită și funcție *imperativ-persuasivă* a limbajului. Prin intermediul acestei funcții vorbitorul se impune altuia, exercită o influență asupra voinței lui. Este clar însă că funcția respectivă are un caracter complex, întrucât imperativul ordinului este altceva decât convingerea realizată prin argumente și prin apelul emoțional. În anumite condiții, forța de convicțiune a cuvântului devine excepțional de mare. Un bun orator, un bun profesor cu o înaltă tehnică și cultură a limbajului, reușește să pună complet stăpânire pe auditor (forța educativă a limbajului). Mijloacele persuasiv-imperative ale limbajului sunt variate, în funcție de scopul urmărit. Astfel, pentru a realiza o faptă sau acțiune se recurge la: ordin, comandă, cerință ferm exprimată sau rugămintă. Pentru încetarea, stoparea unei acțiuni se recurge la interdicție, amenințare sau reproș. Pentru a acționa asupra voinței, pe calea convingerii, se recurge la mijloace persuasive specifice (propunerea, sfatul, prevenirea sau apelul, inițiativa etc.).

2.1. *Funcția reglatorie* sau de *determinare* exprimă în esență conducerea conduitei altei persoane și a propriului comportament (utilitate practică). Este un limbaj de intervenție promptă, cu formule de concesiune și energie, întrucât se desfășoară într-un cadru situativ și cele mai multe din condițiile acțiunii sunt cunoscute. În muncă, limbajul intervine îndeosebi pentru a ajusta acțiunea la împrejurări, a modela intensitatea eforturilor și a întreține o anumită cadență. Limbajul practic se regăsește în conduita individuală sub forma autocomenzii și autointerdicției, a blamării, aprobării de sine, a valorii ritmice care punctează acțiunea și-i relevă articulațiile. Forța limbajului se manifestă elocvent în posibilitatea omului de a stăpâni voluntar reacțiile somatice și chiar vegetative ale propriului organism. Prin comenzi – în limbaj extern (cu voce tare) și limbaj intern (în gând), noi putem să declanșăm sau să stopăm aceste reacții, să schimbăm la un moment dat dispoziția afectivă, să mobilizăm forțele pentru a face față unei situații dificile (stres). Această putere a cuvântului se bazează pe faptul că funcțiile organismului sunt desemnate verbal, posedă “dublură verbală”. Modelarea verbală a

reacțiilor permite omului să le stăpânească, adică să le “programeze” pe plan mintal și să comande desfășurarea lor ulterioară. Pentru a ajunge la asemenea performanțe trebuie să urmărim un anumit antrenament, o adevărată “gimnastică psihică”.

2.2. *Funcția dialectică* implică formarea și rezolvarea contradicțiilor sau a conflictelor problematice. Funcția denumită restrictiv dialectică este cea a cunoașterii conceptuale, abstracte și teoretice, dezvoltată în stadiul operațiilor formale când devin posibile raționamentele ipotetico-deductive.

2.3. *Funcția fatică* (sau *factuală*) este mai mult o funcție psihosocială, care se referă la menținerea unor contacte sociale între persoane. De exemplu, comunicările frecvente de tip: *Cum te simți?*, *Ce mai faci?* etc. nu sunt propriu-zis solicitări de informații, deoarece nu se adresează în scopul stabilirii unui adevăr sau al elaborării unei acțiuni, ci numai pentru a menține și a continua relația socială de cunoaștere și de atenție reciprocă a indivizilor.²

2.4. Funcțiile inventariate de lingvistul R. Jakobson (expresivă – cromatică – cognitivă – poetică – fatică și metalingvistică)² sunt coprezente în funcționarea rețelei de comunicare și ele exprimă mai puțin o ierarhie și mai mult un bloc funcțional.

3.0. Limbajul uman este un fenomen extrem de complex. Pentru a pătrunde în esența acestui fenomen, este necesar ca limba să fie examinată din cele mai variate puncte de vedere: structura ei internă, relațiile existente între elementele structurii interne a limbii, factorii interni și externi care influențează producerea modificărilor în sistemul limbii ca urmare a procesului de evoluție istorică, formele de existență și de funcționare a limbii umane. În același timp, este absolut necesar să identificăm acea particularitate a limbii care determină esența ei definitorie.

3.1. Caracteristica de bază a limbii, care o face să dispună de trăsături similare ca și alte fenomene sociale și care, totodată, o face să se distingă în mod cardinal de alte fenomene sociale, constă în faptul că limba se folosește absolut în toate domeniile activității sociale a omului. Întrucât societatea în procesul ei de continuă evoluție istorică se modifică, se modifică și limba, stratificarea ei funcțională și socială, corelațiile ei existente între dialectele și graiurile teritoriale și sociale, statutul social al diferitelor forme de existență a limbii. Prin urmare, 1) în raport cu omul în general, distingem funcția comunicativă a limbii; 2) în raport cu o societate sau o comunitate concretă, distingem

domeniile de funcționare a limbii (sfera existențială, învățământul preuniversitar și universitar, știința, activitatea administrației de stat și cea social-politică, economia națională, religia, mass-media, comunicarea la nivel național și internațional etc.); 3) în raport cu componenții situaționali ai comunicării curente, distingem funcțiile reprezentativă, expresivă (emotivă), fatică sau factuală, persuasivă, metalingvistică și poetică sau estetică; 4) în raport cu scopul și finalitatea exprimării în vorbirea concretă sau în actele comunicative, distingem funcția de exprimare a proceselor psihice, cea de obținere a informației și cea reglatorie.

3.2. Prin urmare, în baza celor constatate anterior, funcțiile limbii se reduc, în general, la următoarele:

a) Funcția cognitivă – de integrare, conceptualizare și elaborare a gândirii. Astfel, limbajul fixează și directivează rezultatele activității de cunoaștere, facilitează și mediază operațiile de generalizare și abstractizare, permite explorarea și investigarea realității, îmbogățirea și clarificarea cunoștințelor.

b) Funcția simbolic-representativă, de substituție a unor obiecte, fenomene sau relații prin formule verbale.

c) Funcția expresivă de manifestare complexă a unor idei, nu numai prin cuvinte dar și prin intonație, mimică, gestică.

d) Funcția persuasivă sau de convingere, de inducție la o altă persoană a unor idei sau stări emoționale.

e) Funcția reglatorie sau de determinare, conducere a conduitei altei persoane și a propriului comportament.

f) Funcția ludică sau de joc, presupunând asociații verbale de efect, consonanțe, ritmică, ciocniri de sensuri, mergând până la construcția artistică.

g) Funcția dialectică sau de formulare și rezolvare a conflictelor problematice³.

3.3. Așadar, examinând funcțiile pe care le exercită limbajul uman, inclusiv limba, putem conchide că funcția integratoare, anunțată în denumirea comunicării noastre, se referă practic la toate funcțiile enumerate anterior: cognitivă, expresivă, comunicativă, persuasivă, reglatorie, ludică și dialectică, întrucât individul care cunoaște limba unei majorități sociale are posibilitatea nu numai să comunice cu membrii acestei comunități, dar și să se integreze în comunitatea dată și să beneficieze de privilegiile oferite de societatea respectivă.

4.0. În contextul Republicii Moldova, funcția

integratoare a limbii are o importanță determinantă, în special pentru alolingvi, dat fiind că factorul decisiv în procesul de integrare socială, politică, economică și spirituală a alolingvilor este cunoașterea limbii române. Cea mai mare parte a etniilor conlocuitoare, ca urmare a moștenirii unei mentalități sovietice, nu cunoaște și, deseori, nici nu vrea să cunoască limba majorității, din care considerente pedalează, în permanență, pe ideea necesității de a oferi limbii ruse statutul de limbă oficială, urmărindu-se nu altceva decât conservarea unui statu-quo sovietic, când limba rusă era utilizată, practic, în toate domeniile sociale și economice, în timp ce limbii române îi revenea rolul de „cenușăreasă”, de limbă de „bucătărie”. De altfel, trebuie să recunoaștem că perseverența unor alolingvi în nedorința de a învăța limba română este determinată de refuzul de a conștientiza faptul că situația politică, inclusiv statutul internațional al Republicii Moldova s-a modificat în mod radical în raport cu situația de până la 1991, când era firesc ca *Legea cu privire la funcționarea limbilor* să rezerve un loc special limbii ruse ca limbă de comunicare între națiunile din URSS, în timp ce după 1991 imperiul sovietic și-a încetat existența, iar Republica Moldova a devenit stat independent. Tocmai din aceste considerente este irațional a promova ideea despre o a doua limbă oficială. În această ordine de idei urmează să admitem că rusofonii pur și simplu nu doresc să învețe limba română, fiind frustrați la gândul că au ajuns în situația de etnie minoritară și avansează aberații imposibile a fi realizate într-un stat cu populație majoritară românească. Să reținem că, deși minoritari în Republica Moldova, rusofonii se comportă ca o majoritate – nu cunosc limba română a majorității, rusa fiind folosită în toate domeniile publice și considerată limba de comunicare între românofoni și rusofoni. În acest context specific, oricât ar părea de paradoxal acest lucru, minoritatea se comportă ca și cum ar fi majoritate, iar majoritatea ca și cum ar fi minoritate. Tocmai pentru a readuce la normalitate această anomalie, este necesară elaborarea și aplicarea în practică a unei politici lingvistice care ar corespunde cerințelor vremii și regulamentelor Uniunii Europene.

4.1. În același timp, ar fi o eroare să perseverăm în ideea că etniile conlocuitoare ar trebui lipsite de drepturile lor naturale, întrucât statul este obligat să acorde acestora anumite drepturi în conformitate cu practica lingvistică europeană. Astfel, minoritățile naționale urmează să studieze până la o anumită vârstă limba și cultura proprie, după care este necesar să se treacă la studierea tuturor disciplinelor de studiu în limba română, așa încât să se poată integra

cu facilitate în viața socială, politică, economică și spirituală a statului. Tot în acest context reiterăm ideea că drepturile minorităților pot fi extinse doar până la limita care nu afectează interesele, inclusiv drepturile majorității naționale.

4.2. Ținem să subliniem în mod special ideea că învățarea limbii române și comunicarea în limba română din partea etniilor conlocuitoare conduce la integrarea acestora în societate, la prosperarea lor socială și materială, în timp ce bilingvismul sau existența unei a doua limbi de stat determină dezintegrarea statului pe baze lingvistice. Astfel, strategia politicii lingvistice urmează să fie fondată pe trei principii de bază: 1) stoparea procesului de asimilare și de minorizare a românofonilor; 2) asigurarea predominării socio-economice a majorității românofone; 3) afirmarea caracterului român al statului. Această politică trebuie să prevadă existența unei singure limbi de stat, acesteia urmând să i se asigure utilizarea în domeniile următoare: justiție, administrația publică, sectorul non-guvernamental, întreprinderile private și publice, comerț și afaceri și învățământul preuniversitar și universitar. Tot în această ordine de idei, amintim că din experiență legislativă internațională se cere să reținem două momente de importanță cardinală: 1) conștientizarea faptului că politicile lingvistice au ca scop fortificarea statutului limbii române în Republica Moldova, fapt care nu contravine în niciun fel valorilor de toleranță și de respect față de minorități, iar în situația în care această politică subminează interesele unei majorități, este vorba de interesele unei minorități privilegiate, care se comportă ca și cum ar fi majoritate, adică politica lingvistică din Republica Moldova trebuie să vizeze readucerea la normalitate a acestei anomalii; 2) în vederea transunerii în viață a acestei politici lingvistice este necesar să fie creată o instituție care să supravegheze punerea în aplicare a legislației lingvistice prin dreptul de a da sancțiuni. Dacă acest mecanism de control nu va fi creat, legislația lingvistică (și nu numai) nu va funcționa, și deci situația de anomalie se va perpetua.

5.0. Situația lingvistică existentă în Republica Moldova se datorează în bună măsură politicianilor și guvernanților noștri, începând cu agrarienii, inclusiv Mircea Snegur și Petru Lucinschi prin indecizia lor, și terminând cu diriguirea comunistă de odinioară. În loc să devină o preocupare constantă pentru liderii politici, statutul limbii române a fost subminat chiar de... stat. Deși Academia de Științe, ca for științific superior, a confirmat denumirea ei corectă, guvernanții comuniști veniți la putere

au căutat să impună – prin măsuri drastice, prin campanii de combatere a adevărului, prin susținerea moldovenismului primitiv, cultivat atât de impostori ca Stati, cât și de personalități ca Ion Druță – anacronicele noțiuni staliniste. Astfel, în 1994, încep să se spulbere speranțele într-o adevărată schimbare, căci agrarienii, pornind de la propria lor incompetență proverbială – nu sunt în stare să poarte un dialog elementar nici în una din limbi: nici în rusă, nici în română, limba lor maternă fiind limba de lemn –, revin la politica lingvistică anterioară anului 1988. Adoptând Constituția, ei stipulează în articolul 13 că „pe teritoriul Republicii Moldova limba oficială este limba moldovenească”.

În felul acesta, nu doar că a fost ignorată *Declarația de independență* – suportul fundamental al noului stat – ci s-a organizat o comisie de anchetă pentru a identifica cauzele conflictului armat din Transnistria de care erau învinuite... forțele politice care au susținut legiferarea unei singure limbi de stat.

5.1. Tot în această ordine de idei, să amintim că în urma protestelor de stradă și a revoltei elitelor intelectuale, în septembrie 1994 P. Lucinschi, președintele Parlamentului, solicită opinia savanților de la Academie referitoare la limbă. Lingviștii i-au răspuns prompt: convingerea noastră este ca articolul 13 din Constituție să fie revăzut în conformitate cu adevărul științific, urmând a fi formulat în felul următor: ”limba de stat (oficială) a R. Moldova este Limba Română”. Parlamentul însă nu a aplecat urechea la opinia savanților.

O altă tentativă eșuată a fost colocviul *Limba română este numele corect al limbii noastre*, organizat la 20-21 iulie 1995 de Institutul de Lingvistică al Academiei, de catedrele de specialitate de la instituțiile de învățământ superior din republică, de Uniunea Scriitorilor și de revista *Limba Română*, în scopul susținerii mesajului președintelui de atunci Mircea Snegur de a modifica art. 13 și 118 din Constituția Republicii Moldova, fixându-se denumirea corectă a limbii. Or, participanții la acest colocviu – filologi, istorici, filosofi, juriști, cadre didactice, oameni politici din Republica Moldova, lingviști din Ucraina și din Federația Rusă – au aprobat rezoluția în care se menționa: „noi, participanții la Conferința *Limba română este numele corect al limbii noastre*, ne adresăm încă o dată parlamentarilor să-și revadă punctul de vedere, să repare eroarea comisă și să fixeze în Constituția Republicii Moldova unica denumire unanim recunoscută în lume a limbii noastre oficiale – limba română.”. Am putea aminti, de asemenea, că și cu

alte ocazii, lingviștii s-au adresat politicianilor de la Chișinău: *Congresul al V-lea al Filologilor Români de la Iași și Chișinău* (1994), *Conferințele naționale de filologie de la Iași și Chișinău* (1992 și 1993), Conferința științifică *Limba română și varietățile locale* de la București din 1994, *Congresele Academiei Americano-Române* din anii 1994-1996, *Colocviul internațional de românistică de la Tutzing* (Germania) din 1993 etc., însă fără niciun rezultat.

5.2. Dar problema limbii se acutizează în februarie 2001, odată cu accesarea la putere a comuniștilor. Moratoriul stabilit în 1996 de către P. Lucinschi, fostul președinte al R. M., asupra problemei limbii – și în general asupra problemelor de istorie și cultură națională – se suspendă, iar comuniștii revin la ideea limbii „moldovenești” ca fiind diferită de română. Or, în perioada mandatului lor electoral a fost adoptată *Concepția politicii naționale de stat a Republicii Moldova* și s-a editat *Dicționarul moldovenesc-românesc al tov. Stati...*

Astfel, limba română în Republica Moldova a devenit obiect de manipulare al unor farseuri politici, varietatea de formule prin care este denumită oficial ducând la o confuzie în rândul vorbitorilor, din care considerente susținem că nu subterfugiile politice și demagogice constituie calea de urmat, ci promovarea consecventă a adevărului științific.

6. În fine, este cazul să readucem în memorie faptul că noi, românii, așa cum susține istoricul Neagu Djuvara, “suntem poate singura țară din Europa, în afară de micile țări, al cărei sentiment național este exclusiv întemeiat pe faptul că vorbim aceeași limbă de la Nistru până la Tisa, lucru care nu se întâmplă în alte țări unde sentimentul național s-a clădit de veacuri, încetul cu încetul, în jurul unei istorii comune. La noi cimentul este limba!”

Note bibliografice:

¹ *Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simionescu. Vol. I. București, Editura pentru literatură, 1963, p. 136-137.

² Якобсон Р. Лингвистика и поэтика, în: Структурализм: “за” и “против”. М., 1975, С. 193-230.

³ În problema funcțiilor limbajului uman a se vedea: Eugen Coseriu. *Introducere în lingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Echinoc, 1995; Searle J.R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. London, 1969; Остин Дж. Слово как действие. În: *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XVII. Москва, 1986; Сёрль Дж. Что такое речевой акт. În: *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XVII. Москва, 1986; Сёрль Дж. Классификация иллокутивных актов. În: *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XVII. Москва, 1986; Строссон Я.Ф. Намерение и конвенция речевых актов. În: *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XVII. Москва, 1986; Ивин А.А. Теория аргументации. М., 2000; Ивин А.А. Риторика. М., 2002.